

grain and leguminous plants is a failure to observe key principles of their growing technology in the period from 1991 to 2000, critical deficit of current assets of farmers because of the payment crisis caused by economic downturn.

Over the last 17 years, the export of grains and leguminous plants increased more than 13 times in terms of value. Ukraine accumulates the export of raw materials while having a considerable lag in the export of half-finished and finished products. Under noticeable increase in the share of grain crops in the structure of export of Ukrainian agricultural products, the share of flour and groats hovers around 1%. To increase the share of Ukrainian flour and groats at the world market Ukrainian producers should increase expenses on marketing tools, namely promotion and communication.

Exporting relatively cheap forage grain, the product with the lowest share of additional value, Ukraine subsidizes foreign producers of meat products in order to import relatively expensive meat later, the product with higher additional value. The main reason for the “outflow” of the forage grain from the domestic market is the low demand for it from potential producers of meat products, because the production of meat products requires higher level of expenses of the fixed capital, compared to plant growing, it is more risky and less profitable kind of business activity.

Without proper state support of the development of animal breeding in Ukraine, this branch will continue to suffer losses from the export of raw materials and import of half-products and finished products.

Key words: *grain industry, yielding capacity, intensification, instability, agricultural crop, raw materials, finished products, forage grain, meat shortage.*

УДК 368.022-043.86. (477)

DOI 10.31395/2415-8240-2019-94-2-121-130

РОЗВИТОК АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

К. М. Мельник, кандидат економічних наук

Ю. В. Улянич, кандидат економічних наук

О. Т. Прокопчук, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

В статті розглядається агрострахування, як один з важливих засобів зменшення ризикованості аграрного виробництва. Досліджено переваги застосування агрострахування, його динаміку в Україні, проаналізовано структуру застрахованих аграрних культур та тварин за роками, розглянуто розподіл страхових виплат за областями. Встановлено, що за досліджуваній період новинкою у сфері страхування було укладення договорів страхування органічного виробництва аграрних культур.

Ключові слова: *агрострахування, розвиток, ризик, страхування, страхові суми, страхові премії, страхова діяльність, страховий випадок.*

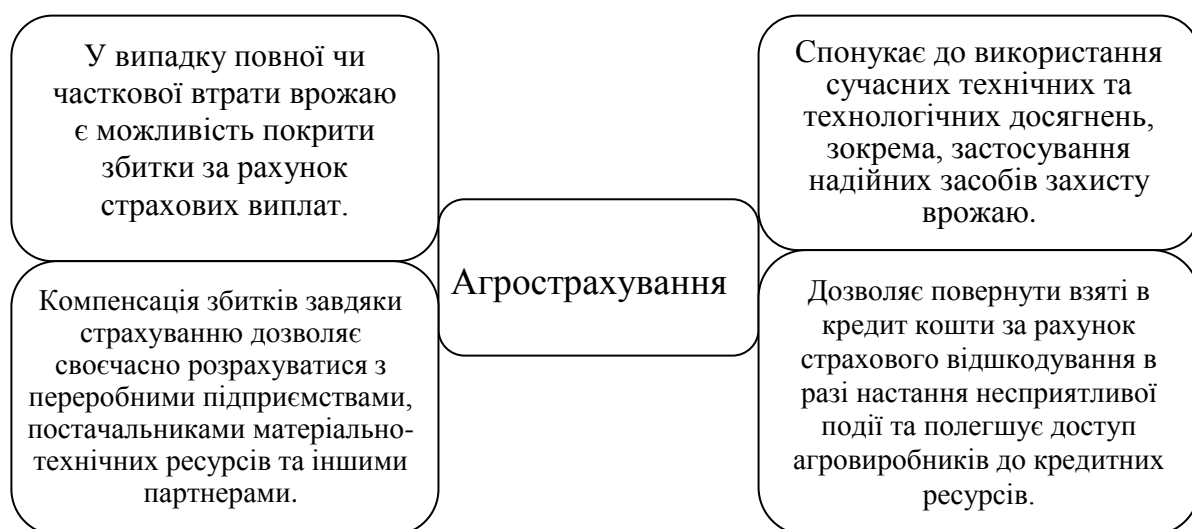
Постановка проблеми. Аграрний сектор економіки пов'язаний з високим ризиком, зумовленим діями різних факторів як природно-кліматичного, так і біологічного характерів. Зокрема захворювання тварин, знищення врожаю агрокультур шкідниками тощо. Тому управління ризиками є одним з найважливіших напрямів ефективного розвитку аграрного сектору й запорука успішного ведення аграрного бізнесу. Одним з ефективних інструментів управління та захисту від ризиків в аграрному секторі є агрострахування. Страховий захист аграрного виробництва скрізь у світі є оптимальним способом забезпечення безперервності, збалансованості і стабільності розвитку аграрного ринку та одним із ефективних методів повернення збитків в аграрному секторі, оскільки страхові компанії заздалегідь формують необхідні резерви для майбутніх виплат, не вдаючись до зовнішніх і внутрішніх позик.

Українське агрострахування за своїми якісними показниками майже не поступається зарубіжним аналогам. Тут також діють сучасні страхові продукти, створені передумови для об'єктивної оцінки посівів, які беруться на страхування, та визначення збитків внаслідок настання страхових випадків. Втім ринок ще не використовує наявні ресурси на повну міру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку агрострахування приділяється підвищена увага у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: В. Базилевича, Р. Бокушевої, Б. Борисова, К. Воблий, О. Вовчак, Н. Внукової, М. Жилкіної, О. Залєтова, Є. Калініченка, Ю. Лузана, А. Монті, Г. Мюллера, С. Осадця, В. Плиси, Т. Прокази, С. Реверчука, А. Самойловського, Р. Смоленюка, О. Філонюка, Ф. Хекне, Р. Шинкаренка та інших. Проте існуючий рівень невизначеності, мінливості, ймовірності та ризиковості аграрного виробництва потребує постійних глибоких досліджень щодо формування і функціонування ринку аграрного страхування в Україні, відповідно до стандартів та принципів організації страхової діяльності в країнах Європейського Союзу.

Методика досліджень. З метою наукового вирішення поставленої проблематики використано загальнонаукові методи наукового пізнання та дослідження економічних явищ. Теоретико-методологічною основою дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених економістів, що займаються питанням розвитку агрострахування в Україні. У статті використані загальноприйняті статистичні методи щодо систематизації та оцінки статистичних даних, з подальшою розробкою рекомендацій щодо оптимізації системи розподілу та управління ризиками аграрного виробництва.

Результати досліджень. Метою агрострахування – є компенсація фінансових втрат агровиробнику внаслідок настання страхового випадку, який може статися під час вирощування тварин чи агрокультур . Основні переваги застосування агрострахування представлено на рис. 1.

Рис. 1. Основні переваги застосування агрострахування, [3].

Взагалі, країни, які мають потужний аграрний сектор, забезпечують високий рівень страхування своїх аграрних підприємств. Наприклад, у Франції це 35 %, в Іспанії – 65 %, в Канаді сягає 70 %, а в Америці – 85 % від усіх засіяних площ.

Швидше всього ринок агрострахування розвивається в Китаї, завдяки підтримці уряду, який забезпечує половину виплат за страховими внесками за рахунок держави. В США популярність агрострахування забезпечується правовою врегульованістю взаємовідносин сторін, [4]. Рівень агрострахування в Україні становить в середньому 5–7 %. У 2017 р. загальна сума страхових виплат на користь аграрних підприємств становила 93588,5 тис.грн. Лідером з страхових виплат є страхова компанія АСКА – виплачено по договорах страхування 57644,0 тис.грн, що становить 62 % від загальної суми. Динаміка агрострахування в Україні наведена у таблиці 1.

Табл. 1. Динаміка агрострахування в Україні

Показник	Рік			2017 р. у % до 2015 р.
	2015	2016	2017	
Кількість компаній, од.	12	11	15	125,0
Кількість договорів страхування, од.	1062	793	957	90,1
Взастрахована площа аграрних культур, тис. га	689	700	657	95,36
Страхова сума, млн грн	3969	6240	5913	149,0
Сума сплачених страхових премій, млн грн	78	157	205	262,8
Сума сплачених страхових премій на 1 га застрахованої площі, грн	113	231	311	275,2
Рівень виплат, %	12,9	44,2	36,1	279,1

Нині обсяг українського ринку агрострахування – 6 млн дол. США, що становить 0,02 % від загального світового показника. Але темпи його зростання перевищують загальносвітовий рівень. За 2017р. обсяг страхових премій зріс на 30 % у гривнях та на 28 % – у доларовому еквіваленті. Так, вперше починаючи з 2011 р. зросла кількість укладених договорів страхування – приблизно на 21 % у 2017 р. Загальна площа застрахованих аграрних культур є відносно стабільною – 675,6 тис. га. У 2017 р. страхові компанії застрахували 16 видів аграрних культур. Найбільше аграрії страхували озиму пшеницю, озимий ріпак, кукурудзу та соняшник, табл. 2.

**Табл. 2. Зведені дані в розрізі аграрних культур,
2017 андерайтинговий рік**

Культура	Кількість договорів	Площа, тис. га	Страхова сума, млн грн	Сума премій, млн грн	Середня ставка премії, %	Сума премій, грн/га
Пшениця озима	471	481,1	2 796,6	100,7	3,6	209
Ячмінь озимий	18	7,8	30,3	0,9	2,9	115
Ріпак озимий	67	27,5	187,9	5,6	3,0	203
Жито озиме	9	1,7	8,4	0,3	3,4	167
Соняшник	96	72,1	1 098,0,	19,3	1,8	267
Кукурудза	54	34,5	525, 0	4,2	0,8	122
Буряк цукровий	8	14,1	357,4	5,8	1,6	415
Ячмінь ярий	11	2,3	31,9	0,5	1,7	230
Пшениця яра	6	4,8	90,8	2,1	2,3	439
Горох	5	0,9	20,7	0,5	2,3	546
Сади, овочі, виноградники	1	0,04	3,7	0,04	1,0	871
Соя	17	16,0	446,5	10,2	2,3	642
Гречка	8	2,1	32,2	1,2	3,7	566
Льон	6	2,8	38,7	1,0	2,5	342
Гарбуз	8	6,8	116, 7	2,9	2,5	430
Квасоля	2	1,0	24,1	0,6	2,5	605
<i>Усього</i>	<i>787</i>	<i>675,6</i>	<i>5 808,9</i>	<i>156,0</i>	<i>2,7</i>	<i>231</i>

Порівняно з 2016 р. відбулися незначні зміни у структурі застрахованих культур. В 2016р. не було договорів страхування гарбузів, квасолі, сої але натомість були застраховані ярий ріпак, яра гірчиця та сорго, табл. 3.

За даними таблиці більшість договорів було укладено на страхування озимої пшениці (445 договорів, або 41,9%). Активно страхували також

озимий ріпак (316 договорів, або 29,8%), соняшник (94 договори, або 8,9%), кукурудзу (75 договорів, або 7,1%), озимий ячмінь (70 договорів, або 6,6%).

**Табл. 3. Зведені дані в розрізі аграрних культур,
2016 андерайтинговий рік**

Культура	Кількість договорів	Площа, тис. га	Страхова сума, млн грн	Сума премій, млн грн	Середня ставка премії, %	Сума премій, грн/га
Пшениця озима	445	400,6	1 812,2	48,9	2,7	122,
Ячмінь озимий	70	20,4	76,9	21,7	2,8	166
Ріпак озимий	316	86,2	254,6	7,8	3,0	90
Жито озиме	5	1,3	4,8	2,1	4,6	162
Соняшник	94	63,4	991,5	17,8	1,3	172
Кукурудза	75	59,4	482,9	5,8	1,1	89
Буряк цукровий	6	24,9	260,2	6,4	0,5	54
Ячмінь ярий	15	2,8	20,1	4,2	2,2	166
Пшениця яра	1	0,5	9,6	1,8	1,8	351
Ріпак ярий	1	0,9	8,1	2,9	0,4	31
Гірчиця яра	2	0,9	4,6	0,2	0,04	2
Горох	5	1,8	15,2	2,1	1,4	216
Сади, овочі, виноградники	1	0,4	2,6	0,3	1,1	676
Гречка	1	0,3	1,8	0,8	4,3	348
Льон	2	1,5	21,6	0,9	0,5	76
Сорго	3	0,6	4,2	0,6	1,6	110
<i>Усього</i>	<i>1042</i>	<i>665,9</i>	<i>3970,9</i>	<i>124,3</i>	<i>2,0</i>	<i>113</i>

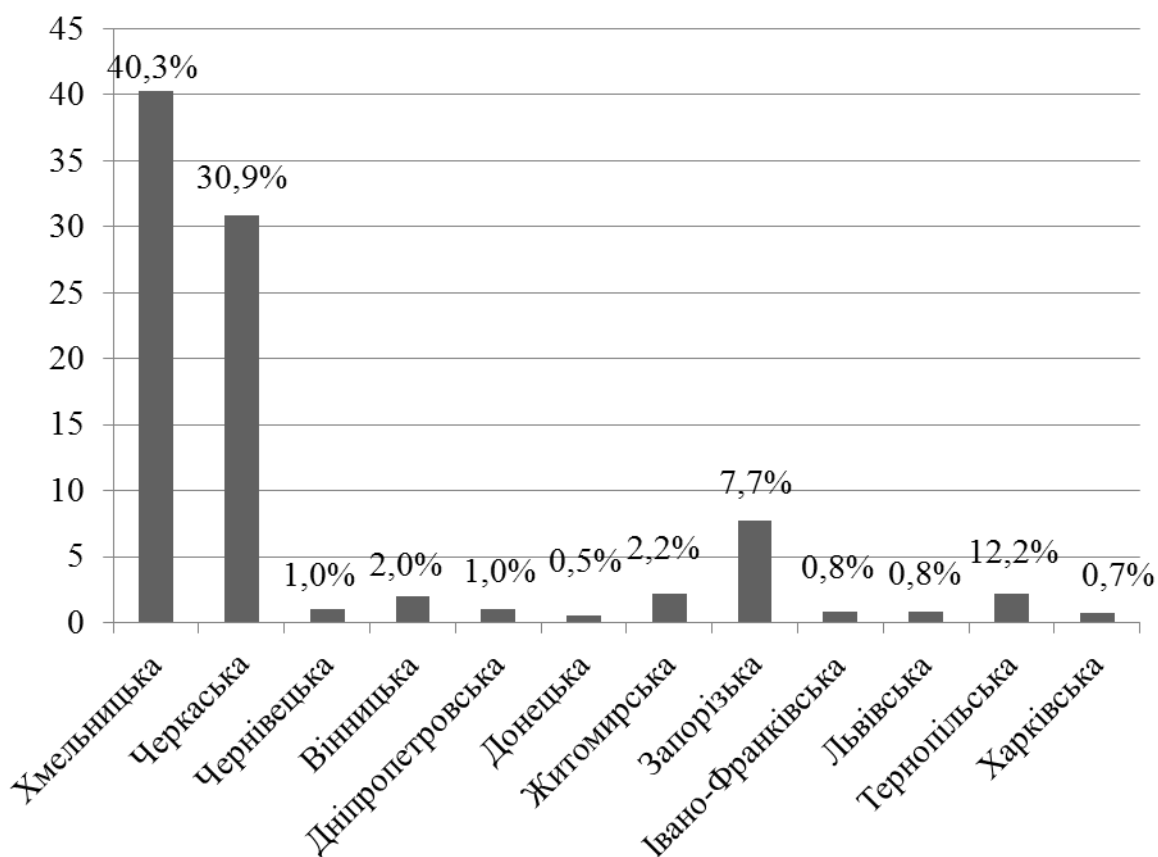
В 2015 р. аграрії страхували озиму пшеницю, озимий ріпак, озимий ячмінь та озиме жито, дані щодо страхування аграрних культур представлені у таблиці 4. Більшість договорів у 2015р.було укладено на страхування озимої пшениці (240 договорів, або 77,7%) та озимого ріпаку (50 договорів, або 16,2%). Менше страхували озимий ячмінь (15 договорів, або 4,9%) та озиме жито (4 договори, або 1,3%). Для аграрних виробників велике значення має сума відшкодувань страховими компаніями збитків, яких вони зазнали в результаті страхових випадків [5].

За підсумками 2017 андерайтингового року сума відшкодувань становила 7,5 млн грн.

**Табл. 4. Зведені дані в розрізі аграрних культур,
2015 андерайтинговий рік**

Культура	Кількість договорів	Площа, тис. га	Страхова сума, млн грн	Сума премій, млн грн	Середня ставка премії, %	Сума премій, грн/га
Пшениця озима	240	315,7	805,8	33,5	4,2	106
Ячмінь озимий	15	7,4	19,5	0,6	3,0	84
Ріпак озимий	50	19,8	66,6	2,5	3,8	127
Жито озиме	4	0,9	3,4	0,1	3,8	133
<i>Усього</i>	<i>309</i>	<i>343,8</i>	<i>895,3</i>	<i>36,7</i>	<i>4,1</i>	<i>107</i>

Страхові виплати було здійснено у 12 областях України, найбільша частка припала на Хмельницьку область – 40,3 %. Скоротилася частка виплат у Харківській з 27,0 % у 2016р. до 0,7 % у 2017р. та Тернопільській областях з 21,0 % до 12,2 %. Суттєво зросла частка виплат у Черкаській області з 2,0 % у 2016р. до 30,9 % у 2017 р., рис. 2.

Рис. 2. Розподіл страхових виплат за областями, 2017 р.

Новинкою у сфері аграрного страхування було укладання 19 договорів страхування органічного виробництва аграрних культур у 2017р. (або 2 % від загальної кількості договорів страхування аграрних культур) на загальній площі 7,4 тис. га. (що складає 1,1% від загальної застрахованої площі) [4], табл. 5.

Страхова сума у 79,1 млн грн складає 1,3 % від загальної страхової суми, а страхова премія у 3,6 млн грн – відповідно 1,8 % від загальної страхової премії, отриманої страховими компаніями від страхування аграрних культур. Середня ставка премії страхування органічного виробництва перевищує загальну середню ставку премії і складає 4,6 %.

Табл. 5. Зведені дані страхування аграрних культур органічного виробництва, 2017 р.

Культура	Кількість договорів	Площа, га	Страхова сума, грн	Сума премій, грн	Середня ставка премії, %	Сума премій на гектар, грн/га
Пшениця озима	17	7 141	77 856 200	3 549 296	4,6 %	497
Жито озиме	1	104	764 400	23 620	3,1 %	227
Ячмінь ярий	1	136	505 400	32 952	6,5 %	242
<i>Усього</i>	<i>19</i>	<i>7 381</i>	<i>79 126 000</i>	<i>3 605 868</i>	<i>4,6 %</i>	<i>489</i>

Крім того, у 2017 андерайтинговому році було укладено 23 договори на страхування тварин (13 – ВРХ, 9 – страхування свиней та 1 – страхування свійської птиці), табл. 6.

Табл. 6. Зведені дані зі страхування тварин, 2017 р.

Вид тварин	Кількість договорів	Страхова сума, грн	Сума премій, грн	Виплати, грн	Середня ставка премії, %
Свині	9	190 436 212	1 867 156	0	1,0 %
ВРХ	13	111 514 671	486 070	0	0,4 %
Птиця свійська	1	14 049 785	73 059	0	0,5 %
<i>Загалом</i>	<i>23</i>	<i>316 000 668</i>	<i>2 426 285</i>	<i>0</i>	<i>0,8 %</i>

Загальна страхова сума склала 316 млн грн, а сплачена страхова премія – 2,4 млн грн. Звернень за страховим відшкодуванням та, відповідно, страхових виплат, не зафіксовано. Середня ставка страхової премії за укладеними договорами – 0,8 %. Низька ставка страхової премії за договорами страхування тварин вказує на те, що ці договори не покривають основних ризиків виробництва тваринницької продукції.

Висновки. Отже, агрострахування – один з важливих засобів зменшення ризиковості аграрного виробництва. За досліджуваний період прослідковувалась тенденція зростання ринку агрострахування, про що свідчить поведінка більшості економічних показників ринку страхування. Найбільшою популярністю за досліджуваний період на ринку користувались договори страхування від повної загибелі на зимовий період та договори від поіменованих ризиків на весняно-літній період, а також договори мультиризикового страхування врожаю або посівів.

Створення ефективної системи розподілу та управління ризиками аграрного виробництва повинно стати важливим напрямом сучасної аграрної політики. Це забезпечить підвищення захисту економічних інтересів аграрних товаровиробників, сприятиме залученню інвестицій і кредитних ресурсів в аграрний сектор економіки та нарощуванню виробництва аграрної продукції.

Література

1. Аналітичне дослідження “Ринок агрострахування України у 2017-му андерайтинговому році”. URL: <http://agroinsurance.com/wp-content/uploads/2017/11/Ryynok-agrostrahovaniya-Ukrainyi-za2017-god.pdf>
2. Герасименко Н. А. Регулювання системи страхування сільськогосподарських культур в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Київ, 2010. 20 с.
3. Петрук Т. Ю. Економічний зміст та значення сільськогосподарського страхування. *Агросвіт*. 2017. № 4. С. 46–52.
4. Руснак А., Карнаушенко А. Insurance TOP (2018), "Results of the insurance market of Ukraine for 2017" URL:: https://forinsurer.com/insurancetop_61
5. Віленчук О. М. Формування еквівалентності фінансово-економічних інтересів суб'єктів ринку аграрного страхування на засадах актуарної збалансованості. *Вісник ЖНАЕУ*. 2016. № 1 (54), Т. 2. С. 137-148.

References

1. Analytical research "Ukrainian agribusiness market in 2017 underwriting year"(2017). Available at [http:// agroinsurance.com/wp-content/uploads/2017/11/Ryynok-agrostrahovaniya-Ukrainyi-za2017-god.pdf](http://agroinsurance.com/wp-content/uploads/2017/11/Ryynok-agrostrahovaniya-Ukrainyi-za2017-god.pdf) (in Ukrainian).
2. Gerasimenko N. A. (2010) Regulation of the system of insurance of agricultural crops in Ukraine author's dissertation candidate of Economic Sciences: (08.00.03). NUBIP of Ukraine, 2010. 20 p. (in Ukrainian).
3. Petruk T. Economic Content and Importance of Agricultural Insurance. *Agrosvit*, 2017, 4, 46-52. (in Ukrainian).
4. Rusnak, A. Karnaushenko, A. and Petrenko, V. Insurance of risks of agricultural enterprises in Ukraine. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 2018, 19, 5–10.
5. Vilenchuk O. Formation of the equivalence of financial and economic interests of the subjects of the agrarian insurance market on the basis of actuarial balance. *Journal of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 2016, 1 (54), vol. 2, 137-148. (in Ukrainian).

Аннотация

Мельник Е.Н., Ульянич Ю.В., Прокопчук Е.Т.

Развитие агрострахования в Украине

В статье рассматривается агрострахование, как один из важных способов уменьшения рискованности аграрного производства. Целью которого является – компенсация финансовых потерь агропроизводителю вследствие наступления страхового случая (определенного договором страхования или действующим законодательством), который может наступить во время выращивания животных или агрокультур. Исследовано преимущества применения агрострахования, его динамику в Украине, проанализирована структура застрахованных аграрных культур и животных по годам, рассмотрены распределение страховых выплат по областям.

С целью научного решения поставленной проблематики использованы общенаучные методы научного познания и исследования экономических явлений. Теоретико-методологической основой исследования являются труды отечественных и зарубежных ученых экономистов, занимающихся вопросами развития агрострахования в Украине. В статье использованы общепринятые статистические методы по систематизации и оценки статистических данных, с последующей разработкой рекомендаций по оптимизации системы распределения и управления рисками аграрного производства.

Установлено, что за исследуемый период новинкой страхования было заключение договоров страхования органического производства аграрных культур. Выявлена тенденция роста рынка агрострахования, о чем свидетельствует анализ его большинства экономических показателей развития. Выяснено что наибольшей популярностью за исследуемый период на рынке пользовались договоры страхования от

полной гибели на зимний период и договора от поименованных рисков на весенне-летний период, а также договоры мультирискового страхования урожая или посевов.

Установлено что скорее всего рынок агрострахования развивается в Китае, благодаря поддержке правительства, обеспечивающего половину выплат по страховым взносам за счет государства. В США популярность агрострахования обеспечивается правовой урегулированностью взаимоотношений сторон. Уровень агрострахования в Украине составляет в среднем 5-7%.

Ключевые слова: агрострахования, развитие, риск, страхование, страховые суммы, страховые премии, страховая деятельность, страховой случай.

Annotation

Melnuk K. M., Ulyanych Yu.V., Prokopchuk O. T.

Development of agriculture in ukraine

The article considers agricultural insurance as one of the most important means of reducing the risks of agrarian production. Its purpose is to compensate the financial losses of the producer as a result of an insured event (as defined by the insurance contract or current legislation) that may occur during the animal farming or agricultural crops cultivation. The advantages of agricultural insurance, its dynamics in Ukraine, the structure of insured agricultural crops and animals over the years have been analyzed, distribution of insurance payments by regions is considered. It was established that for the investigated period, the innovation in insurance was the conclusion of insurance contracts on organic production of agricultural crops.

For the purpose of the scientific solution of the set problematic, general scientific methods of scientific knowledge and the study of economic phenomena were used. The theoretical and methodological basis of the research is the works of domestic and foreign economists who are involved in the development of agricultural insurance in Ukraine. The article used the generally accepted statistical methods for systematization and evaluation of statistical data, with the subsequent development of recommendations for optimizing the distribution system and risk management of agricultural production.

The tendency of the agricultural insurance market growth is found, as evidenced by the analysis of most economic development indices. It was established that the insurance contracts on total loss in winter period, the insurance contracts on the named risks during the spring and summer period as well as the multi-risk insurance contracts of yield or crops were the most popular during the researched period.

It has been established that the agricultural insurance market is most likely developing in China, thanks to the support of the government, which provides half of the premiums paid by the state. In the US, the popularity of agricultural insurance is ensured by the legal settlement of relations between the parties. The level of agricultural insurance in Ukraine is on average 5-7%.

Key words: agricultural insurance, development, risk, insurance, insurance amount, insurance premiums, insurance activity, insured event.